

Introducere: arta comunicatelor zapatiste

Ovidiu Țichindeleanu

2019

Pe 17 august 2019, spre surprinderea (aproape a) tuturor, Subcomandante Moisés, actualul purtător de cuvânt indigen al Armatei Zapatiste de Eliberare Națională (EZLN), anunța a treia extindere a mișcării zapatiste dincolo de teritoriile controlate de mișcare deja de două decenii, fiind vorba de formarea a șapte noi districte zapatiste („caracoles“) și patru municipalități autonome („centre ale rezistenței autonome și rebeliunii zapatiste“), în ciuda asediului permanent și a încercuirii și barajelor militare. Pe tăcute, în timp ce pădurile tropicale ard, iar sferile politice sînt mișcate de zgomotul marelui business și continuă să se afunde în cinism și rasism, mișcarea zapatistă își continuă drumul autonom, făcînd pași înainte și arătînd prin fapte și vorbe de ce rămîne un reper al speranțelor realiste pentru o lume mai dreaptă și mai bună, noncapitalistă și noncolonială, în care administrația, economia și societatea sînt organizate altfel.

În semn de aducere aminte a începuturilor acestei mișcări în sfera publică, dosarul actual prezintă 10 comunicate dintre cele aproximativ 220 (!) emise de Comandamentul General al Armatei Zapatiste de Eliberare Națională doar în perioada primului an, 1994, în care mișcarea zapatistă a erupt în conștiința publică a Mexicului și a lumii: „O furtună și o profecie“; „Prima declarație din jungla Lacandon“; „Povestea lui Durito“; „Dreptul indigenilor de a se guverna singuri“; „A doua declarație din jungla Lacandon“; „Mexicul pe care îl vrem“; „Povestea culorilor“; „Povestea întrebărilor“; „Crearea municipiilor autonome“; „Povestea cuvintelor“. Dosarul începe cu un material introductiv despre „cel mai sărac stat din Mexic“, un ghid subversiv despre Chiapas, care avea să fie util multor simpatizanți în geografia reală, scris de Subcomandante Marcos în 1992, dar publicat pentru prima oară în 1994, ce cuprinde atît comunicate militare și politice ale EZLN, cît și introducerea personajelor filosofice, gîndacul Durito și Bătrînul Antonio, și a copiilor tojolabali Heriberto și Eva, prin care Subcomandante Marcos popularizează filosofia politică indigenă ce susține ideologic mișcarea democratică zapatistă. Pentru o lectură mai aprofundată a bazelor cosmologice care animă această filosofie politică și de viață, invit cititorul la lectura în limba română a cărții Sylviei Marcos, Femeile indigene și cosmoviziunea decolonială (Cluj: Idea Design & Print, 2014), care cuprinde și o discuție despre principiile și aplicarea practică a „legilor revoluționare ale femeilor zapatiste“.

Marcos și activiștii săi au intrat în Chiapas în 1983, în contextul campaniei pe care a pornit-o în 1982 guvernatorul statului, generalul Domínguez, de strămutare forțată a populației locale, pentru a face mai mult loc marilor corporații și marilor latifundiari. Sub mandatul lui Domínguez, mai mult de 400 de familii au fost strămutate cu forța de pe pămînturile lor, 102 oameni au fost asasinați, 327 au dispărut și alte cîteva sute au fost închiși și torturați. Marcos îl întîlnește în munți pe bătrînul indigen care furnizează baza personajului recurent Bătrînul Antonio, iar filosofia de gherilă socialistă a Forțelor de Eliberare Națională (FLN) se schimbă în dialogul intelectual cu comunitățile indigene, devenind Armata Zapatistă de Eliberare Națională (EZLN). În 1993, după ce președintele Salinas (venit la putere în 1988 în urma unei fraude electorale) decide privatizarea pămînturilor deținute în comun de comunitățile din Chiapas, EZLN formează Comitetul Clandestin Revoluționar Indigen – Comandamentul General, care va fi structura de conducere a luptei zapatiste. La 1 ianuarie 1994, odată cu semnarea acordului neoliberal NAFTA, care a eliminat barierele tarifare, deschizînd Mexicul, printre altele, pentru porumbul nord-american puternic subvenționat (ceea ce a împins la faliment circa două milioane de mici fermieri mexicani), trei mii de membri ai EZLN ies din junglă și ocupă printr-o mișcare-surpriză șase mari orașe din Chiapas și mai multe mari ferme. Ca răspuns, armata federală mexicană bombardează comunitățile indigene, omorînd 145 de oameni. Societatea civilă mexicană se mobilizează în favoarea EZLN, cerînd oprirea represiunii militare, iar încetarea focului e declarată pe 12 ianuarie 1994. EZLN respinge propunerea de pace a guvernului, iar după ce lansează, pe 10 iunie 1994, „A doua declarație din jungla Lacandon“, zapatistii organizează, în luna august 1994, Convenția Democratică Națională, la care se adună peste 6000 de persoane, indivizi și organizații din întreaga societate civilă mexicană și invitați străini, în „Aguascalientes“, un loc de întîlnire special creat de zapatisti în jungla Lacandon. Pe 19 decembrie 1994, spre surprinderea tuturor, zapatistii sparg încercuirea militară și declară autonomia a 38 de municipalități indigene.

Arma principală a EZLN a fost și a rămas cuvântul, care s-a dovedit în stare nu doar să îi facă pe tot mai mulți să pășească pe același drum cu zapatistii – sau „împreună, dar separat“ –, ci și să învingă puterea infinit mai mare a unui stat puternic militarizat și a aliaților săi corporatiști și mercenari. Comunicatele incluse aici, documente realizate colectiv în comunitățile zapatiste și scrieri ale purtătorului de cuvânt de atunci al EZLN, Subcomandante Marcos, sînt adresate poporului mexican, presei mexicane, unui copil, către alte organizații indigene, către „guvernele lumii“ etc., ilustrînd deschiderea socială, politica de alianțe și o artă a comunicatului care s-a afirmat ca gen unic de intervenție în sfera publică din Mexic și, într-adevăr, prin amploarea răspunsurilor, la scara întregii planete. Comunicatele zapatiste reușesc să fie deopotrivă literatură, ordine militare, articole de drept, satiră, reflecție filosofică și socială și istorie orală, devenind arhiva unei estezii politice în care vorba și fapta se oglindesc și generează împreună realitate.

Acum zece ani, în IDEA artă + societate, # 33-34/2009, publicam în „Arhiva“ un material ce ieșea din logica rubricii, dedicate de obicei unor grupaje de referință pentru relațiile dintre artă și cercetarea teoretică. E vorba de „Ce sîntem înainte de a fi naturalizați? Un jurnal de activitate nonliniară din Seria Naturalizări (2002 – prezent)“, de Pedro Lasch, care fusese în mare parte inspirat de măștile de schi purtate de zapatisti. Pornind de la observația lui Marcos că indigenii au devenit vizibili în spațiul public mexican abia după ce și-au ascuns fețele în spatele măștilor negre de schi, Pedro Lasch inițiasse o serie de ateliere pedagogice în care măștile celor care se confruntau erau niște oglinzi. „Masca e intrarea noastră în ființa colectivă“, suna acea reflecție, pe muchia dintre speranțe și temeri. Zece ani mai tîrziu, propunem o nouă arhivă de excepție, un altfel de „spațiu al diferențierii“, însă nu doar a discursurilor, ci a vorbelor și faptelor, căci miza și urgența unei noi estezii politice, a transformării realității noastre în același timp cu reorientarea conștiinței, sensibilității și practicilor sînt mai actuale ca niciodată.

Biblioteca Anarhistă

Ovidiu Țichindeleanu
Introducere: arta comunicatelor zapatiste
2019

Din IDEA artă+societate nr. 54

ro.theanarchistlibrary.org